

ХУДОЖНІЙ МЕТОД УЛАСА САМЧУКА: ПРОБЛЕМИ РЕЦЕПЦІЇ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Скуратко Тетяна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ТВОРЧІСТЬ УЛАСА САМЧУКА В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ СВІТЛАНИ БОРОДІЦІ

Творчість Уласа Самчука – видатного українського письменника, журналіста, публіциста, редактора, громадського і політичного діяча 30-80-х років ХХ століття, лауреата Української Могиянсько-Мазепинської Академії Наук, члена уряду Української народної республіки на вигнанні, члена Об'єднання українських письменників «Слово» – стала центральною у колі наукових зацікавлень видатних тернопільських літературознавців – професорів Романа Гром'яка та Миколи Ткачука. Саме тому проводити на високому рівні ювілейні конференції Уласа Самчука в стінах Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка – це уже добра традиція, яку сьогодні продовжують учні, послідовники Романа Теодоровича та Миколи Платоновича. Цьогорічна міжнародна наукова конференція «Куди тече українська річка: творчий універсум Уласа Самчука», приурочена 120-річчю від дня народження українського письменника, є яскравим свідченням того, як справа життя вчителів триває у діяннях учнів.

Відродно, що постать Уласа Самчука стала предметом наукових зацікавлень багатьох учнів професорів Романа Гром'яка та Миколи Ткачука, серед яких – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Бородіца Світлана Василівна, яка, обравши тему (з легкої подачі професора Миколи Ткачука) дисертації «Жанрова структура романів Уласа Самчука в контексті

західноукраїнської романої прози 30-40-х років ХХ ст.», не лише успішно у 2000 році захистила кандидатську дисертацію, а й стала провідним самчукознавцем нашого краю, адже життєва позиція «літописця» українського народу («Хочу бути літописцем українського простору в добі, яку сам бачу, чую, переживаю» [16, с. 171]) для неї є надзвичайно близькою, бо й сама завжди прагне до «моральної незалежності Духа» [14, с. 145]. Вважаємо, що це і визначило увагу дослідниці до ідейної траєкторії митця. У любові до творчості «Гомера ХХ століття» (С. Пінчук) зростала Світлана Василівна як науковець, літературознавець. Саме тому творчість Уласа Самчука стала домінантною у її наукових студіях.

На різних етапах свого наукового становлення Світлана Бородіца знову і знову поверталася до постаті великого «літописця», свідченням чого є її численні наукові розвідки: «Монументалізм як домінанта жанрової структури роману-епопеї «Ost» У. Самчука» (2006) [1]; «Часовий дискурс у романі «Кулак» Уласа Самчука» (2008) [2]; «Жанрова парадигма великої прози Уласа Самчука» (2009) [3]; «Жанрові домінанти роману виховання у творчості У. Самчука: інтертекстуальний дискурс» (2009) [4]; «Наративний дискурс українського і польського реалізму крізь призму художніх текстів У. Самчука і В. Реймонта» (2010) [5]; «Романи-епопеї У. Самчука у літературно-критичному дискурсі української діаспори другої половини ХХ століття» (2015) [6]; «Ментальне поле» і феномен «української душі» у романі «Гори говорять!» Уласа Самчука» (2015) [7]; «Критична рецепція романів-епопей У. Самчука в літературознавчому дискурсі української діаспори другої половини ХХ століття» (2016) [8]; «Наративні особливості мемуаристики Уласа Самчука періоду МУРу» (2016) [9]; «Проблема національної самоідентифікації героя в романі-епопеї «Ost» Уласа Самчука» (2017) [10]; «Жанр роману у творчості У. Самчука 30-40-х рр. ХХ ст.» (2018) [11]; «Монументальність роману-епопеї «Ost» У. Самчука» (2019) [12]; «Творчість Уласа Самчука в оцінці Василя Сімовича» (2020) [13] тощо.

Зауважимо, що, проаналізувавши літературознавчі студії Світлани Бородіци, присвячені творчості Уласа Самчука, приходимо до висновку: дослідниця в основу своїх наукових суджень ставить важливий фактор – об'єктивність, що випливає з детального вивчення біографії митця, вдумливо-прискіпливого прочитання та фахового аналізу художньої й публіцистичної спадщини автора, адже для неї надважливо глибинно окреслити усі «перемоги» Уласа Самчука «у душі, в мисленні, в діянні». Безсумнівно, їй це вдалося! Світлана Василівна зуміла подати прозу «Гомера ХХ століття» (С. Пінчук) як ґрунтовне дослідження часу й обставин, оскільки твори митця сприймаються через «запах» епохи, а його творчий шлях «на коні білому» і «на коні вороному» є яскравим прикладом гідності на ниві національного самоствердження: він пройшов свою дорогу «під знаком апокаліптичного вершника «на білому коні» з луком переможця, а закінчив «на коні вороному» з вагою в руці своїй, щоб все зважити і все розсудити. Так, як бачило око і відчувала душа» [15, с. 420]. Дослідниця наголошує, що талановитий митець творив «так, як бачило око і відчувала душа»: «Улас Самчук підняв український роман на рівень класичної прози, продемонструвавши ряд нових моментів в «історичній» поетиці жанру (відтворенні історії, духу епохи, образу часу у ній), в моделюванні складних процесів дійсності, психологізації образів, у використанні міфології і фольклору» [3, с. 198].

Світлана Бородіца, услід за Ніною Бернадською [16, с. 172], акцентує витворену Уласом Самчуком концепцію «великої літератури», адже у його творах «проблеми української нації осмислюються у світовому контексті, оскільки Україна розглядається як невід'ємна частина Європи...» [6, с. 27], а «національна проблематика і наявність провідної ідеї – ідеї українського роду – головної ланки українського етносу; показ його руйнації під впливом історичних катаклізмів ХХ ст., сприяють моделюванню концептуальної національної та індивідуально-образної картини світу» [6, с. 27].

Отже, літературознавчі студії Світлани Бородіци є важливою сучасною науковою рецепцією постаті Уласа Самчука. А сама дослідниця любов до

творчості «літописця українського простору», як і колись її вчителі (проф. Роман Гром'як, проф. Микола Ткачук, проф. Наталія Поплавська, проф. Ольга Куца, доц. Леся Вашків, доц. Василь Махно, доц. Марія Данилевич, доц. Любов Царик, доц. Галина Ступінська, доц. Володимир Ступінський, доц. Ірина Добрянська), «сіє» в душах юних філологів, майбутніх самчукознавців. Переконані, що погляд літературознавиці на творчу спадщину Уласа Самчука вартує ґрунтовного дослідження.

Список використаних джерел

1. Бородіца С. Монументалізм як домінанта жанрової структури роману-епопеї «Ost» У. Самчука. *Український вимір*. Число 5. Ніжин, 2006. С. 34-42.
2. Бородіца С. Часовий дискурс у романі «Кулак» Уласа Самчука. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Літературознавство*. Тернопіль: ТНПУ, 2008. Вип. 26. С. 3-10.
3. Бородіца С. Жанрова парадигма великої прози Уласа Самчука. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Літературознавство*. Тернопіль: ТНПУ, 2009. Вип. 27. С. 193-198.
4. Бородіца С. Жанрові домінанти роману виховання у творчості У. Самчука: інтертекстуальний дискурс. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. Луцьк, 2009. № 12. С. 34-38.
5. Бородіца С. Наративний дискурс українського і польського реалізму крізь призму художніх текстів У. Самчука і В. Реймонта. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2010. № 13. С. 34-38.
6. Бородіца С. Романи-епопеї У. Самчука у літературно-критичному дискурсі української діаспори другої половини ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство* / за ред. д. філол. н.

- Ткачука М. П. Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. 2015. Вип. 42. С. 23-27.
7. Бородіца С. «Ментальне поле» і феномен «української душі» у романі «Гори говорять!» Уласа Самчука. *Філологічний дискурс: зб. наук. праць* / гол. ред. В. Мацько. Хмельницький: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2015. Вип. 2. С. 10-14.
 8. Бородіца С. Критична рецепція романів-епопей У. Самчука в літературознавчому дискурсі української діаспори другої половини ХХ століття. *Філологічний дискурс: зб. наук. праць* / гол. ред. В. Мацько. Хмельницький: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2016. Вип. 3. С. 25-33.
 9. Бородіца С. Наративні особливості мемуаристики Уласа Самчука періоду МУРy. *Ukrainische Wissenschaft im europäischen Kontext. Deutsch-ukrainische Wissenschaftsbeziehungen: Sammel-band* / redigiert von D. Blochyn. München, 2016. Band 9. S. 262-267.
 10. Бородіца С. Проблема національної самоідентифікації героя в романі-епопеї «Ost» Уласа Самчука. *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht: VII. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik, 27 Oktober – 30 Oktober 2016, München* / Herausgegeben von Olena Novikova, Ulrich Schweier, Peter Hilkes. München: readbox unipress Open Publishing LMU, 2017. S. 237-243.
 11. Бородіца С. Жанр роману у творчості У. Самчука 30-40-х рр. ХХ ст. *Мова та література у полікультурному просторі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 9-10 лютого 2018 р.* Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2018. С. 55-58.
 12. Бородіца С. Монументальність роману-епопеї «Ost» У. Самчука. *Вічність слова: наук. зб. на пошану доктора філол. наук, проф. М. Ткачука* / за ред. проф. Р. Радишевського, проф. М. Зимомрі. Київ – Тернопіль – Дрогобич – Ужгород: TIMPANI, 2019. С. 34-43.

- 13.Бородіца С. Творчість Уласа Самчука в оцінці Василя Сімовича. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство* / за ред. д.ф.н., проф. М. П. Ткачука. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 52. С. 3-12.
- 14.Література рідного краю. 5-11 класи: Хрестоматія. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 600 с.
- 15.Самчук У. На білому коні. На коні вороному: Спомини і враження: у двох частинах. Остог – Луцьк: Вид-во НаУОА, ПВД «Твердиня», 2007. 424 с.
- 16.Самчук У. Марія: повість. 2-ге вид. Київ: Знання, 2013. 176 с.
- 17.Ткачук М. Українська література ХХ століття: монографія. Тернопіль: Медобори, 2014. 608 с.

Вишневська Галина,
кандидат філологічних наук, викладач,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
Біла Ілона,
студентка групи СОПМУ-43,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ

УЛАСА САМЧУКА: ДІАЛОГ КУЛЬТУР ТА ІСТОРИЧНИХ РЕАЛІЙ

У запропонованій роботі досліджено багатогранну постать Уласа Самчука (1905-1987) – видатного українського письменника, журналіста, публіциста, редактора, лауреата Української Могиянсько-Мазепинської Академії Наук, члена уряду УНР у вигнанні, члена ОУП «Слово», очільника МУРу, засновника і редактора газети «Волинь», яка виходила у Рівному у часи німецької окупації, плекаючи українські інтереси.

Мета студії – дослідження польсько-українських мотивів у творчості видатного письменника, вплив історичних подій та культурних взаємин двох